

La transferència de coneixements: reflexions en l'àmbit de la Psicologia

Mariona Portell, professora de l'Àrea de Metodologia de les Ciències del Comportament, Departament de Psicobiologia i de Metodologia de les Ciències de la Salut, Facultat de Psicologia, Universitat Autònoma de Barcelona

La transferència de coneixements (TC) es pot ubicar dins de la "tercera missió" que es reclama a la Universitat, en termes d'una aportació directa a les necessitats del benestar social i als objectius econòmics tant públics com privats (Molas-Gallart, 2005). Crec que la psicologia té molt a aportar, però també crec que la delimitació i avaluació de la seva aportació planteja seriosos reptes. Exposaré algunes reflexions al respecte, organitzades entorn a les dimensions del procés de transferència establertes per Bozeman (2000, cfr. Castro, Fernández, Pérez i Criado, 2008): objecte a transferir, mitjans de transferència, destinataris del coneixement, agents que transfereixen i entorn de la demanda.

Un primer punt a plantejar és la pluralitat de la psicologia. Això és fa palès quan comparem especialitats com, per exemple, la psicofarmacologia, l'avaluació psicològica, la psicologia de l'educació o la psicologia social. Existeixen diferències en quant a les orientacions epistemològiques i metodològiques, així com en aspectes clau de les dimensions del procés de TC. Aquesta situació pot portar-nos a argumentar la clàssica tesi de la "psicologia en crisi", però també ens pot propel·lir a cercar recursos per gestionar aquestes diferències, i mirar de transformar-les en oportunitats. Des del meu punt de vista, cal deixar d'aspirar a l'homogeneïtzació com a única via de resolució de la crisi. El treball a les àrees de metodologia de les ciències del comportament permet (si es vol) valorar la diversitat de nivells d'anàlisi des dels que és pertinent abordar el comportament entès com a "acció física significativa" (citant les paraules que acostumava a usar el professor Yela per delimitar la conducta que estudia el psicòleg).

Aquesta pluralitat de la psicologia va lligada a una rica tipologia d'**objectes a transferir**. En recerques més vinculades a ciències de la salut es poden generar eines diagnòstiques o procediments terapèutics equiparables en molts aspectes (encara que quasi mai econòmics) a productes generats des de l'àmbit mèdic. En canvi, hi ha altres casos en els quals l'objecte de la transferència és menys tangible i esdevé una acció fortament arrelada al territori, com pot succeir en aplicacions a organitzacions laborals, educatives o de lleure. A cavall entre les dues tipologies anteriors trobem oportunitats de transferència en forma d'acompanyament en l'aplicació d'una nova tecnologia com, per exemple, procediments d'avaluació del risc o del benestar percebut. També podem trobar casos en que l'objecte transferit és assessorament per organitzar una exposició o per una producció audiovisual.

En relació amb els **mitjans de transferència** usats en psicologia, considero que cal una major concreció del grau en que volem acceptar maneres més o menys formals de transferència. El debat sobre aquesta qüestió es pot veure facilitat si es diferencien els conceptes "transmissió" i "transferència". Segons la definició facilitada per l'Àrea de Desenvolupament i Valorització de la Recerca i el Vicerectorat de Transferència Social i Cultural de la UAB, la transmissió suposa la divulgació del coneixement sense discriminació del receptor d'aquest coneixement; així, qualsevol entitat o persona que accedeixi als resultats divulgats en pot fer l'ús que cregui convenient. En canvi, la transferència suposa que els investigadors universitaris col·laboren amb l'entitat que incorpora els resultats en la seva activitat, a fi de contribuir a l'adaptació d'aquests resultats als seus propòsits. Aquesta distinció està en la línia de la proposada des del CSIC per Castro, Fernández, Pérez i Criado (2008).

Un altre element clau són els **agents que transfereixen**, considerant aquí tant els grups d'investigació (inserir en àrees i departaments), com la institució que els acull i que s'orienta per unes directrius de política científica. Seria interessant comprovar si en el cas de psicologia els investigadors (que normalment no ho són amb dedicació exclusiva) coincideixen amb els investigadors del CSIC pel que fa a les característiques dels grups que afavoreixen la

transferència: mida mitjana-gran, multidisciplinars, estables i amb un líder clar (Castro et al., 2008).

Donada la pluralitat de la psicologia és fonamental el suport institucional per: (1) donar visibilitat a les activitats de TC que ja s'estan fent; (2) promocionar-ne de noves; (3) obrir "mercats"; (4) obtenir recolzament suplementari en oportunitats que requereixen mediació institucional. A més, en els quatre casos cal que això es faci tenint en compte que els **potencials usuaris** dels coneixements a transferir també es preveuen molt diversos. De la institució també s'espera suport a les tasques de gestió derivades de la TC. En ocasions es percep una burocratització excessiva pel tipus de contractes que es poden signar a psicologia, i una manca d'ajut per fer certes tasques, que és possible que en altres àmbits amb més recursos es cobreixin amb personal amb càrrec als projectes. Un model quasi ideal de suport és el de l'*Isis Innovation* de la universitat d'Oxford que té com figura clau un gestor de projectes amb experiència en recerca – s'exigeix que siguin doctors- i amb experiència en el món empresarial.

Un tema sobre el que també cal reflexionar és del finançament dels serveis de les Oficines de Transferència de Resultats d'Investigació (OTRI) als grups de psicologia interessats en fer TC. Al parlar del finançament de les OTRI en les universitats públiques s'ha usat la metàfora de les "autopistes", en el sentit que les paguen els investigadors que les usen. Aquest model de finançament de la gestió és difícilment compatible amb un model de TC que no es regeix només pel seu rendiment econòmic immediat.

Per últim, i vinculat tant a la funció de la institució en el procés de transferència com a l'**entorn de demanda**, vull parlar de l'avaluació i el reconeixement. La signatura de convenis i contractes de prestació de serveis és una forma de comptabilitzar la TC, però insuficient en psicologia. A més, segons dades de l'estudi de Morales (2008) entre les motivacions personals per emprendre a l'acadèmia l'econòmica és la menys important.

Per afavorir una tasca compromesa de transferència cal que aquesta es percebi com a "respectable" des d'un de vista acadèmic, i que permeti aspirar als mateixos incentius de "productivitat" que s'obtenen per altres vies, així com a una valoració curricular i a una dotació de recursos als grups de recerca també equivalents.

En el cas de la recerca, els incentius estan lligats a la publicació d'articles a revistes indexades pel ISI. Aquesta situació planteja dificultats a algunes especialitats psicològiques, mentre que d'altres es consideren ben representades. És imprescindible que les activitats de TC es derivin de recerca de qualitat, però segons com es defineixin els indicadors de qualitat es limita, des del meu punt de vista innecessàriament, la nostra capacitat de TC. En algunes especialitats de la psicologia aquesta situació pot originar un greu biaix, excloent de la psicologia acadèmica demandes socials importants que passen a ser cobertes per altres disciplines.

A fi de garantir la qualitat de la recerca que es transfereix calen avaluacions sistemàtiques, rigoroses, transparents i autocorrectives. El que passa és que hi ha recerca en psicologia que dóna lloc a coneixement transferible i generador d'impacte social, però que té poc potencial de publicació en una revista indexada pel ISI. Existeixen alternatives per valorar la qualitat d'una recerca i el seu impacte social, com la que ha desenvolupat el *Higher Education Funding Council for England* (2009). Crec que en psicologia seria molt convenient que es parés més atenció a aquestes propostes.

Referències

- Bozeman, B. (2000). Technology transfer and public policy: a review of research and theory. *Research Policy*, 29, 627-655.
- Castro, E., Fernández, I., Pérez, M. i Criado, F. (2008). La transferencia de conocimientos desde las Humanidades: posibilidades y características. *Arbor: Ciencia, pensamiento y cultura*, 732, 619-636.
- Higher Education Funding Council for England (2009). Research Excellence Framework. Second consultation on the assessment and funding of research. Bristol: Author.
- Molas-Gallart, J. (2005). Definir, quantificar i finançar la tercera missió: un debat sobre el futur de la universitat. *Coneixement i societat*, 7, 6-26.
- Morales, S.T. (2008). *El emprendedor académico y la decisión de crear spin-off: un análisis del caso español*. Universitat de Valencia: Servei de Publicacions.